

temető került elő. A sírok már kb. 15–20 cm mélységben jelentkeztek. Temetőnk azonosítható az MRT 3/12 lelőhelyeként (Budakalász-Tangazdaság) nyilvántartott temetővel, ahol 1954-ben Kalicz Nándor tárt fel a kora bronzkori harangedényes kultúrához tartozó sírokat.

A temető vegyes rítusú, legtöbb az urnasír. Általában fedővel lefedett urna, benne ill. mellette kis bögrék, csészék s korsók. A téglalap alakú földsírok kisebbik csoportjában zsugorított csontvázas temetkezést találtunk, lábuknál edényekkel. Nagyobbik csoportja szórt hamvasztásos. A hamvakat a sír közepébe tették egy kupacban s mellé az edényeket. A budakalászi temető sajátossága a körárkos temetkezés. A körárkok közepében többnyire téglalap alakú földsír, ritkábban urnasír helyezkedett el. Harang alakú edényeket általában a földsírokba helyeztek, bár néha urnasírban is előfordult. Mellette négy lábú kis edényeket, bögréket, ferdén kihajló peremű tálakat s egyfülű korsókat találtunk. Gyakori volt, hogy edényeken kívül semmi csontmaradvány nem volt e sírokban. A kerámián túl a férfisírokban ún. csuklóvédő lemezek, réztörök, lándzsa-ill. nyílhegyek fordultak elő. A női sírokba ritkán bronztűt, ezüstgyűrűt, aranymedált s csontgombokat tettek. A temető leletanyagában keveredik a harangedények népének s a nagy-révi kultúrának az emlékanyaga. Összesen 1326 objektumot tártunk fel, ezek többsége a temetőhöz tartozott.

Az átvizsgált 7 hektárból 4 hektár a bronzkori temető, amely a Dunától kb. 250 m-re került elő. Északon és délen túlnyúlt a nyomsávon (délen talán összeér a Barát-pataknál feltárt Budakalász-Pusztatemplom lelőhely sírjaival). Nyugaton hármass árokrendszer határolja. A hozzá tartozó településnek csak néhány gödrét találtunk meg a Duna felé futó kutatóárkokban ill. a híd-pillérek helyén (kb. 10 objektum).

A négy pillér közül csak a két középsőnek a helyét tudtuk kutatóárkokkal megnézni, mivel a szélsők egyrészt a gát oldalában, másrészt a vízparti erdőben húzódtak. A kutatóárkokban előkerült 22 objektumnak több, mint a fele egy késő kelta-kora római településhez tartozott. Kemencés lakóházat, gödörházat s mély tárolóvermeket tártunk fel ebből a periódusból, kelta szürke korongolt s kézzel formált, plasztikus díszítésű kerámiával. Szórványként római pénz is felszínre került.

A bronzkori temetőn kívül Ny felé kb. 1–1,5 m mélyen a sóderben, öt hun kori sírt találtunk. Családi temetkezés lehetett: egy férfi, egy nő s három kislány sírja. Mellékleteik alapján (ép mohazöld üvegedény, púpos hátú csontfésűk, átfúrt római érmek, kerek kis bronzcsatok, vasfegyver) az 5. sz. első felére keltezhetjük őket.

Munkatársak: Czene András régész, Mali Antal restaurátor, Gáti Csilla egyetemi hallgató.

OTTOMÁNYI KATALIN

50. Budapest, I. Batthyány utca 56.

Á, Kk, Tö

2005. március 7. és április 12. között leletmentő ásatást végeztünk a telken. A kisméretű telek ÉK-i sarkában egy

késő középkori, téglával kirakott sütőfelületet találtunk, melyet egy török kori szemétdödör vágott el. A terület déli szélén egy Árpád-kori beásásra bukkantunk. A telek ÉNy-i sarkában egy ÉK–DNy-i irányú, középkori falalapozás húzódott. A fal vonala megegyezik az 1686-os felméréseken jelzett, egykor itt futó út vonalával, valószínűleg egy, az út mellett álló épület déli fala volt. A fal „mögött”, tehát attól D-re egy tetőcserepekből rakott járőfelületet találtunk. Emellett egy négyzetes verem és egy mellé ásott kerek szemétdödör volt. Mindkettő leletanyaga a 14. századra datálható.

Munkatársak: Prokopp Margit és Kondorosy Szabolcs régészhallgatók.

BENDA JUDIT

51. Budapest, I. Lánchíd utca 19–21.

Kk, Tö

2005. augusztus 25. és szeptember 23. között folytattuk a 2004 őszen megkezdett régészeti kutatásokat.

A terület ÉNy-i része: A lebontott modern épület ÉNy-i részén nyitott szelvényünkkel meg akartuk határozni annak a barokk pincének teljes körvonalát, É-i lezáródását, amelynek déli része a korábbi feltárások során került napvilágra kissé délebbre, az I/b helyiség területén. Másrészt tisztázni akartuk egy keletebbre előtűnt, bizonytalan rendeltetésű, de középkori eredetűnek látszó faltömb összefüggéseit.

A feltárás során a barokk pince Ny-i falát, a rajta nyugvó boltvállal együtt egészen az É-i telekhatárig követni tudtuk, ahol arra azonban ráépült a modern épület É-i zárófalanak masszív téglalapozása, így a barokk pince eredeti ÉNy-i lezáródásában nem lehetünk biztosak.

A pince K-i fala nem húzódott ki az É-i telekhatárig, itt ugyanis az „nekifutott” az említett faltömb Ny-i folytatásának. A faltömbnek ez az I/c helyiség, illetve a barokk pince ÉK-i sarkában előtűnt folytatása mintegy 1,2 m hosszban szögelt előre Ny felé. E folytatás jellemben teljesen megegyezett a II. helyiségben eredetileg feltárt maradvánnyal, azzal a különbséggel, hogy Ny felé roncsolt felületet mutatott, melyet újkori köpenyezéssel láttak el, és így összességében a pincébe benyúló, pillérszerű összhatást nyújtott. Mindebből arra a következtetésre juthatunk, hogy a falazat eredetileg folytatódott Ny felé, s azt csak a barokk pince építésekor vágták el. Sajnos a falazat további összefüggését nem sikerült megállapítani, így csak valószínűsíthetjük, hogy az egy északra, a mai szomszéd telekre eső középkori építmény részét képezte.

A barokk pince területén, az előbbi falsaroktól D-re még egy további falazat került napvilágra. Ez a pincét, pontosabban a szóban forgó pincerészt K–Ny-i irányban vágta át, nagyjából felezve azt. Valószínűleg a pince osztófala lehetett, azonban funkciója és viszonya meglehetősen nehezen értelmezhető.

Az I/c helyiség, azaz a barokk pincében ásott szelvényből természetesen jórészt 18–19. századi kerá-

miaanyag került elő, hiszen akkor töltötték be, amikor a modern épületet a 19. sz. második felében elkezdték építeni. A leletek között török vagy középkori kerámia még mutatóban is alig akadt, ezzel szemben előbukkant néhány kisebb középkori kőfaragvány, pl. bordatöredék, amelyek nyilván másodlagosan, esetleg a várhegy lejtőjén leomolva, lecsúszva kerülhettek ide.

A terület K-i része: Az egykori udvar K-i sávját egyetlen, szélesebb (2,5–3 m) kutatóárokszerű É–D-i szelvényel vágtuk át faltól falig. A szelvény felső, mintegy 1,5–2 m vastag rétegsora igen erősen bolygatott volt. Viszonylag érintetlenebb felületre csak az É-i részen bukkantunk, ahol először egy K–Ny-i irányú újkori falazat végződését fogtuk meg. E csekélyke falazat két oldalán azonban már az annak alapozási szintje alatti rétegződésből (a felszíntől 1,6 m körüli mélységben) hatalmas méretű kő ágyúgolyók kezdtek előtűnedezni, valamint a fal vonalától D-re egy ugyancsak újkori, kőből rakott csatorna maradványai. Mint kiderült, ezek az átlag 44–52 cm átmérőjű golyóbisok részben kupacszerűen egymásra rétegződve helyezkedtek el a szelvény szinte teljes felületén elterülve 1,6–2,2 m mélységben. A köztük lévő földből, sőt az alattuk lévő szintről is egyértelműen újkori (18. sz. eleji) kerámiaanyag került elő, lelőhelyük valószínűleg csak másodlagos.

Bár a szelvény déli oldalán, a betontömbnél a rétegződés egészen 3 m körüli mélységig bolygatott volt, a déli szegélyen közvetlenül modern falazat alatt mégis előbukkant a keresett középkori, törökköves fal koronája, amelybe csak az említett kémény alépítménye vágott bele. Bár az É-ra néző fal felszíne erősen roncsolt volt, a hiteles belső falsík mégis viszonylag nagy felületen megmaradt, és fennmaradt egy belevágott fülkeszerű objektum is. Ez utóbbi azonosítását nagyban nehezítette, hogy közvetlenül mellette itt is meszesgödör lehetett, amelynek anyaga igen erősen feltapadt a fülkére és a környező, sérült felületre. Ennek ellenére azt valószínűsíthetjük, hogy tűzhelyként, kandallószerűségként használhatták, legalábbis a török kor vége felé. Közvetlenül előtte, vele egy szintben ugyanis kis felületen vékony, égett agyagos réteg került elő, a korra jellemző kerámiatöredékekkel.

Számításunkkal ellentétben ez a fal az udvar K-i felében nem fordult be É felé. Az előbb említett, déli középkori fallal párhuzamosan, mintegy 1,2 m-rel É-ra, szintben viszont 1,8–2,1 m-rel annak falkoronája alatt egy 60–70 cm vastag, erősen roncsolt újkori falcsonkra bukkantunk. Összefüggésben nem sikerült kiderítenünk, mert Ny-ról a korábban jelzett betontömb bolygatása, K-ról a modern épület téglafala vágta el. Elbontása után alatta egy, az altalajba vágott emésztőgödört találtunk, így nem lehetetlen, hogy annak késői, falazott aknájaként szolgált. A középkori fal és az újkori fal közötti feltöltésében mélyítve, a felszíntől számítva mintegy 2,7–2,8 m mélységben előtűnt az előbbi fal lábazati szintje, majd további 0,7–0,8 m-re az alapozás alja is.

A déli, középkori falazat „párfala” mintegy 5,7 m-re É-ra került napvilágra. Ennek a két oldalán kváderek-

kel borított falnak a koronája itt is – akárcsak az udvar Ny-i felében – jóval mélyebben visszabontva jelentkezett, mint a déli falé. A falazat koronája K felé még erőteljesebben lepusztultnak mutatkozott, azonban jól láthatóan folytatódott az udvart a K-i pincetraktustól elválasztó modern téglafalba foglalva. Ez azt valószínűsítette, hogy a K-i pincetraktus padlója alatt is előkerülhet még maradványa.

Mind a D-i, mind az É-i középkori fal vonalában átvágtuk a modern téglafal egy-egy hosszabb-rövidebb szakaszát, és azon túl mind a kapualj, mind a pince területén kisebb szelvénybővítést alakítottunk ki. Mind D-en, mind É-on falsarok került elő, kijelölve a K-i zárófal nyomvonalát. A DK-i sarok K-i oldalán a márgás, sziklás altalaj viszonylag magasan jelentkezett, a K-i fal külső oldala pedig nem alkotott egyenes vonalat, mert az altalaj keményebb, tömbszerű sziklarétegeit nem vágta ki, hanem egyszerűen belefoglalták az alapozásba. Az is kiderült viszont, hogy az ÉK-i sarok külső oldala eredetileg szabadon állt, mert ezt a felületet kváderekkel képezték ki, mintegy armírozás jelleggel. Az É-i fal kváderes burkolata a sarok belső oldalán a K-i falra is átfordult, ennek folytatását azonban a téglafal megmaradt csonkja miatt nem láthattuk. Így arra sem találtunk magyarázatot, hogy miért vált a falazat belső síkjának kváderes indítása a déli részen törökkövesre.

A feltárások nyomán immár alaprajzában is hitelesen kirajzolódott az eddig csak feltételezett K-i, toronyszerű építmény. Ennek mintegy 5,7×8,5 m-es belső térben eredeti padlózatot nem tudtunk azonosítani, pedig ennek lehetséges szintjét jól kijelölte a déli fal zoklija. A padló feltételezett helyén csak egy ideiglenesen használt járószintnek tűnő felületet észleltünk, alatta vastag épülettörmelékes réteggel, amely nyilván már az építmény bontásával hozható kapcsolatba. Az épülettel, pontosabban valószínűleg annak pusztulásával egykorú rétegsort (köztük egy vastag, faszenes réteget) furcsa módon csak annak É-i, kváderes falától É-ra, azaz rajta kívül találtunk. E rétegek azonban a vélhető belső szintnél jóval mélyebben bukkantak elő, ráadásul É-ról D felé lejtve futottak neki a kváderes falnak. Ugyanitt meglepve tapasztaltuk, hogy a kváderes fal alapozása még a falkorona szintjétől 2,2 m körüli mélységben sem bukkant elő, azaz, hogy ezt a falat jóval mélyebbre alapozták, mint déli párját. Ez a jelenség és az a tény, hogy a K-i fal külső oldalán is viszonylag magasan találtuk meg az altalajt, összességében azt sugallja, hogy az egész építmény nemcsak Ny-on, hanem a D-i és DNy-i, és részben DK-i irányból is be volt ágyazva a várhegy lejtőjébe, míg É-i oldala szabadon állt. Végül meg kell jegyezni, hogy mind az épületen belüli, épülettörmelékes, mind az azon kívüli, égett és szemetes rétegekből igen kevés középkori kerámialelet került elő.

Kiseb bontást végeztünk a K-i, modern téglafal csonkjából. Meglepetésünkre a lebontott falszakasz helyén, a középkori épület ÉK-i, belső sarkában egy eddig ismeretlen, kváderekkel kifalazott akna maradványai

tűntek elő. Az 1,2 m széles, hosszúkás akna a saroktól Ny-i irányba 1,5–2 m-ig volt követhető, itt azonban déli, vékony fala megszakadt, és tovább törmelékes omlás zárta le. Az akna törmelékes betöltését 2,4 m mélységig bontottuk ki; a feltörő talajvíz a további mélyítést megakadályozta.

A kváderfalas akna rendeltetését pillanatnyilag nem tudjuk biztosan meghatározni, azonban legvalószínűbbnek az tűnik, hogy víznyerésre szolgált.

MAGYAR KÁROLY

52. Budapest, I. Mátyás-templom

Kő

2005. május–július között feltárást végeztünk a Budavári Nagyboldogasszony-templom (Mátyás-templom) rekonstrukciójához kapcsolódóan, a templomtól északra a leendő közműárok területén. Az árokban a hosszúságot nyugat felől számolva 2–14 m között a déli szakaszon középkori leleteket tartalmazó útrétegeket tártunk fel. Kb. 14 m-nél a sziklafelszín vízszintes lefaragásán egy ferde, ÉNy–DK irányú, vastag törtköves, habarcsos, a sziklára alapozott falcsontot találtunk. Ettől keletre mintegy 15 m-nél a sziklafelszín függőlegesen lefaragott; 15 és 20 m között egy részben a sziklába vágott, valószínűleg középkori pincerészletet tártunk fel; 20 és 26 m között az É-i metszetsfalat egy faragott köves falazat alkotta. Kb. 28 m-nél a sziklát függőlegesen lefaragták. Ettől K-re a felszínre egy kő-tégla vegyes falazatú, pillérszerű megerősítést tettek. A kettő között a sziklába lépcsőt véstek dél felé. Ennek folytatása már a déli metszetsfal alá húzódott. Talán egy pincelejárathoz lehet, ezt a további kutatásoknak kell tisztázni. A pillérhez K felől az árok hosszában egy néhol rossz állapotú, törtköves, habarcsos falazat kapcsolódott. Kelet felé néhol már csak a faragott sziklafelszín és kövek jelezték helyét. Az árok ÉK-i sarkában kb. 50 m-nél az É-i metszetsfalban törtköves falazat mutatkozott. A falak szerepét, egymáshoz való viszonyát az árokban való elhelyezkedésük miatt nem lehetett megnyugtatóan tisztázni, az újkori építkezések ugyanis a területet erősen megbolygatták.

Munkatársak: Füredi Ágnes régész, Kuczogi Zsuzsanna, Viemann Zsolt és Alibán András geodéták.

B. NYÉKHELYI DOROTTYA

53. Budapest, I. Országház utca 14.

Kő

Az épület földszintjén 2005 novemberében kivitelezést megelőző szondázó feltárást végeztünk. A régészeti és műemléki védetség alatt álló telek nyugati végében pincészig lemenő liftaknát terveztek. A szintsüllyesztést régészeti módszerekkel végeztük. A 20 m²-es árok közepén két egymással összeépített, K–Ny-i irányú, középkori törtköves mészkőfal húzódott. A falakat K-ről É–D-i irányú középkori keresztfal zárta le. Az árok déli felé-

ben, egymás közelében két, sziklára alapozott újkori téglala teherelhárító ív húzódott.

ZÁDOR JUDIT

54. Budapest, I. Rác fürdő

LT, Tő, Kú

A részletes tanulmányt lásd a kötet 109. oldalán!

PAPP ADRIENN

55. Budapest, I. Szent György utca 4., 10.

Kk

2004. október 11. és november 15., illetve 2005. március 16. és augusztus 4. között a Budapesti Történeti Múzeum Középkori osztálya régészeti kutatásokat folytatott a két telken műemléki helyreállításhoz kötődően. 1998–2000 között végeztük el a teljes terület régészeti feltárást. Mostani ásatásunk célja néhány olyan objektum teljes kibontása volt, amelyek az akkori munkák lezárásának idején kerültek elő.

Szent György utca 4.

Befejeztük a 620. sz. akna teljes feltárást. Az akna téglalap alakú, mintegy 3×2 m alapterületű, teljesen a hegyet alkotó márga sziklába vágta, falazott bélése nem volt, alját kb. 146,70 Afm mélységben találtuk meg. Az aknát betöltő törmelék rendkívül gazdagon tartalmazott leleteket a 14–15. sz. fordulójáról, a vizes környezet miatt nemcsak a szokásos kerámia-, csont- és fémleleteket, hanem sokféle fatárgyat és bőrcipőket is. Az aknából előkerült legfontosabb leletek egy ékköves aranygyűrű, illetve egy héber írásjegyeket tartalmazó palatábla-töredék voltak.

Szent György utca 10.

A 2000-ben feltárt 660. sz. aknából déli irányba nyíló barlangüreget kitisztítottuk. Az üreget 15. században behordott szemét (közte sok fahordódarab, fagerendák), illetve az üreg főtéjéről leszakadt sziklatörmelék töltötte ki. Az üreg kb. 8×3 m, nyolcas formájú, feltehetően mesterséges eredetű. Vízpótlása folyamatos. Kibontottuk az akna aljának északi falán 2000-ben talált kőkeretes ajtó elfalazását. Ebben az irányban egy rövid folyosószakasz után egyenes irányba emelkedő lépcsőt találtunk, amelynek fokait a márgába vágta. A lépcső a telek északi szélén hosszan húzódó pince terébe vezet. Külföldi párhuzamok ismeretében a lépcsős lejárattal ellátott aknát a korai zsidónegyed (13. sz. közepe–15. sz. eleje) rituális fürdőjeként („mikve”) határozhatjuk meg.

Teljesen kitisztítottuk a 2000-ben csak részlegesen feltárt mélypince-folyosót. Az enyhe ívvel a várfalak felé futó folyosó a II. (ún. „Anjou-kori”) városhal alatt ért véget egy lefalazással, amelyen túl egykor egybenyílt a II. városhal és a jelenlegi várfal között 1999–2000-ben feltárt pincetérrel. A főfolyosó feltárása mellett kibontottunk 4, egyenként kb. 6 m hosszú oldalfolyosót is.